

DOI: 10.18427/iri-2017-0033

A kultúrákövetítés egy lehetséges modellje a tanító szak német műveltségi területén

© Eged Alice

Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen

eged.alice@drhe.hu

Magyarországon az európai uniós átlaghoz viszonyítva magas óraszámokban folyik az idegen nyelvi képzés, amely ennek ellenére nem hatékony.¹ Az alábbi táblázat egy 2012-ben készített felmérés eredményét tükrözi. 2012 elején az EU 27 országában (Horvátország 2013-ban lett tagja az EU-nak) közel 28000 fő válaszolta meg saját anyanyelvén az EU-kérdőbiztosok által feltett kérdéseket.

Idegennyelvet társalgási szinten beszélők aránya

		legalább egy idegen nyelvet	legalább két idegen nyelvet	legalább három idegen nyelvet	egy idegen nyelvet sem
	EU27	54%	25%	10%	46%
	LU	98%	84%	61%	2%
	LV	95%	54%	13%	5%
	NL	94%	77%	37%	6%
	MT	93%	59%	13%	7%
	SI	92%	67%	34%	8%
	LT	92%	52%	18%	8%
	SE	91%	44%	15%	9%
	DK	89%	58%	23%	11%
	EE	87%	52%	22%	13%
	SK	80%	43%	18%	20%
	AT	78%	27%	9%	22%
	CY	76%	20%	7%	24%
	FI	75%	48%	26%	25%
	BE	72%	50%	27%	28%
	DE	66%	28%	8%	34%
	EL	57%	15%	4%	43%
	FR	51%	19%	5%	49%
	PL	50%	22%	7%	50%
	CZ	49%	22%	6%	51%
	RO	48%	22%	8%	52%
	BG	48%	19%	4%	52%
	ES	46%	18%	5%	54%
	IE	40%	18%	4%	60%
	UK	39%	14%	5%	61%
	PT	39%	13%	4%	61%
	IT	38%	22%	15%	62%
	HU	35%	13%	4%	65%

Forrás: piackutatas.blogspot.com, Eurobarométer

1 A nemzeti idegennyelv-oktatás fejlesztésének stratégiája az általános iskolától a diplomáig. Fehér könyv 2012-2018.

<http://nyelvtudasert.hu/cms/data/uploads/idegennyelv-oktatás-feher-konyv.pdf> [2016.10.10.]

Társalgási szinten a magyarok 35%-a beszél legalább egy idegen nyelvet. Ez a legrosszabb teljesítmény az EU-ban. A leghasznosabbnak az angolt és a németet tartjuk. Nem szolgál meglepetésként az az eredmény, hogy az EU lakosságának 44%-a szívesebben nézi a külföldi filmeket felirattal, 52%-a a szinkronizált változatot részesíti előnyben, míg a magyaroknak a 72%-a szereti a szinkronnal készült műsorokat, és csak 27% kedveli a feliratot. Társalgási szinten a magyarok 20%-a mondta azt, hogy beszél angolul, 18%-a németül, míg 3%-3%-a franciául és oroszul és 1%-a spanyolul. A megkérdezett honfitársaink 30%-a úgy nyilatkozott, hogy nem szeretne idegen nyelvet tanulni, vagy meglévő nyelvtudását továbbfejleszteni. Ez az uniós átlagban csupán 16%. Nálunk 72% úgy véli, hogy a nyelvtanulásnak az a legfőbb előnye, hogy az ember munkát kaphat más országban, és 56%-a gondolja azt, hogy az idegennyelv-ismeret hozzásegítheti az embert, hogy jobb munkát kapjon Magyarországon.²

A nyelvtanulás nagyon korai történeti szakaszában a tanulók anyanyelvi tanárok irányításával tanultak, és a nevelők, tanárok által összeállított szólistákat és nyelvtani táblázatokat használták. Ha a tanulóknak módjukban állt, tudásukat célnyelvi környezetben fejleszthették tovább. A tehetős római polgárok ugyancsak anyanyelvi tanárokat hívtak gyermekeik mellé, hogy irányításukkal megtanulhassanak görögül. Sokáig a szóbeliségre helyezték a hangsúlyt. A nyugati kereszténység elterjedésével Európa nagy részén a latin lett a műveltség hordozója. Később a hangsúly áthelyeződött az írásbeliségre, az elismert és mérhető nyelvtudást a nyelvtani pontosság és a fordítási készség jelentette. Az alkalmazott eszközök igazodtak a tanulók életkorához, a nyelvtani jelenségeket is kérdés–felelet formájában dolgozták fel, kiejtésüket pedig a latin klasszikusoktól származó memoriterekkel fejlesztették (Bárdos, 2005:27). A latin a későbbiekben mintát adott a nemzeti nyelvek tanításához is.

Miközben a mindennapi életben az idegen nyelvek jelentősége nőtt, úgy szaporodtak a tanítás módszerei is: a nyelvtan mint rendező elv, kontrasztív szemlélet, direkt módszer, audiolingvális nyelvpedagógia, kommunikatív módszer, mindezek ötvözetei, s a sort még sokáig lehetne folytatni.

Az 1990-es évek elején, a kognitív nyelvi szemlélet térhódításával létrejött a kommunikatív központú, de a nyelvtanra, és a „nyelvnek a gondolkodásban és a világ megismerésében betöltött szerepére” (Erdei, 2002:47) is nagy hangsúlyt helyező úgynevezett posztkommunikatív módszer. Míg a „hagyományos” kommunikatív módszer alapvetően a helyzetek nyelvi megformálására és megjelenítésére támaszkodott, ennél az új módszernél mindezek értelmezésére és értékelésére is sor került. A tananyag a nyelvtanulók igényeihez és érdeklődéséhez igazodik, és a szemantika élvez elsőbbséget a nyelvtannal szemben, hiszen a nyelv akkor épül be szilárdan, ha a kommunikatív funkció mellett a világ megismerésének, és a megszerzett ismeretek rendszerezésének eszközeként is működik (Erdei, 2002:48).

Az oktatás réges-régi dilemmája, hogy milyen mértékben érvényesüljenek a tananyag tartalmában a gyakorlati szempontok. A nyelvi képzésnek az a feladata, hogy biztosítsa az elméleti alapokat, és olyan alapvető készségekkel lássa el a hallgatókat, amelyek lehetővé teszik az állandó változásokhoz való igazodást.

A különböző kultúrák közvetítésében meghatározó szerepük van az oktatási intézményeknek. A nyelvi műveltségterületet választó tanító szakos hallgatók esetében az *Országismeret* című tantárgy az a tanegység, amely leginkább alkalmas

² Europeans and their Languages. Report. Special Eurobarometer 386 (2012).
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf [2016.10.10.]

arra, hogy a hallgatók a célországok meghatározó történelmi, földrajzi és kulturális jellegzetességeivel megismerkedhessenek. Az órahálóban jelenleg egyetlen félévet felölelő stúdium a konkrét ismeretek elsajátításán túl a hallgatókat nyitottságra, az újra való fogékonyságra, az ismeretlen dolgok iránti érdeklődés felkeltésére, a másik ember elfogadására és megértésére nevelik (Erdmenger, 1996:15).

Az oktatóval kapcsolatban gyakran felmerül a kérdés: az anyanyelvi vagy a nem anyanyelvi tanár az alkalmasabb ennek a tárgynak a tanítására. Az anyanyelvi tanár kulturális ismeretei minden bizonnyal meggyőzőbbek, de nála hiányoznak a másik országra vonatkozó referenciák.

A német nyelvi műveltségterületi képzés keretében jó néhány évvel ezelőtt egy speciális program kidolgozására került sor, amely azt a célt tűzte ki, hogy az ismeretátadás még hatékonyabban segítse a kommunikatív nyelvi fejlesztést. Az órákon a célnyelv kultúráját közvetítjük a hallgatóinknak. Az a tapasztalatunk, hogy ezek az órák bizonyos fajta „kikapcsolódást” jelentenek a hallgatóink számára, mert rendszeresen előkerülnek saját fotóink, képeslapjaink és mozgóképfelvételeink is. A képzési és kimeneti követelményrendszer, a tárgyleírás és a szakirodalom által megkövetelt ismeretanyag megtanítása mellett, amelynek hasznosságához kétség sem férhet, arra vállalkozunk, hogy a mögöttes tartalmakat is közvetítsük, amelyek a hétköznapi ember számára sokkal érdekesebbek lehetnek, mint pl. hogyan élnek a mindennapjaikat azok az emberek, akiknek a nyelvét éppen tanuljuk. Fontosnak tartjuk azt is, hogy tudatosítsuk a hallgatóinkban, hogy a németet anyanyelvüknek vallókat a „közös” nyelv bizony alkalomadtán inkább elválasztja, mint összeköti, s a jelentős kiejtési és szókincs-beli különbségek humoros helyzetekhez, de akár félreértésekhez is vezethetnek.

Két kérdést fogalmaztunk meg: az első arra vonatkozott, hogy mennyire hasznos tartalmakat közvetítenek az órák, a második pedig arra kérdezett rá, hogy ezek a tartalmak milyen mértékben segítik a nyelvtanulás folyamatát. Az első kérdésre egyértelműen az a válasz, hogy igen, nagyon hasznos tartalmakat közvetítenek az *Országismeret* órák. Hiszen nem válik kárára senkinek sem, ha megismerkedik a linzer sütemény és a Sacher-torta történetével, Karl May indiántörténeteinek hátterével és nem árt tudnia senkinek sem, hogyan készítik a svájciak a röstit. Hogy a végeredmény ne csupán ismerethalmaz legyen, fel kell ismertetni a hallgatókkal, hogy ezek az információk milyen mögöttes tartalmakat és értékeket hordoznak, milyen szokások szerint élnek az ünnepeiket és a mindennapjaikat azok az emberek, akiknek a nyelvét tanuljuk. Ami pedig a nyelvtanulás elősegítését illeti, elsősorban vizuális eszközöket használunk, képeket, videókat, különböző tárgyakat. A hallgatók hamar szembesülnek azzal, hogy például Németországban sem mindenki sört iszik, élnek tehetősebb és kevésbé tehető polgárok, az utcákon nem csupán szőke, kék szemű emberek járnak, s nem kevesen vannak olyanok, akik nem keresztény templomba járnak istentiszteletre vagy éppen misére. Ezek a nyelvórák alkalmasak arra is, hogy a hallgatók leküzdjék a túlzó és helyenként káros általánosításokat, sztereotípiákat. A legfontosabb eredménynek azt tartjuk, hogy a hallgatók elgondolkozzanak a látottakon és hallottakon.

A tanórai kereteken kívül számos módja van annak, hogy miként lehet a hallgatóknak a másik országról ismereteket szerezniük: az jeles napokhoz kapcsolódó rendezvények megismerése által, rendszeres e-mailezéssel az ottani felsőoktatásában tanuló hallgatókkal, cserekapcsolatok építésével, kölcsönös látogatásokkal, illetve az ilyen utakról hozott tárgyak felhasználásával az alsóbb évfolyamok óráin.

Egyetemünk Ausztria Vorarlberg tartományának egyik felsőoktatási intézményével épített ki szoros kapcsolatot. Ennek a kapcsolatnak a keretében rendszeresen sor kerül oktatók és hallgatók látogatására egymás intézményeiben. Mivel Vorarlberg Ausztria legnyugatibb tartománya, gyakran eljutunk egy-egy látogatás alkalmával Svájcba is.

Ízelítő a hallgatók gyűjtéseiből: Németországban az esztendő első két hónapja *Januar*, *Februar*, míg Ausztriában *Jänner* és *Feber*; a német-németben a sárgabarack *Aprikose*, míg az osztrák-németben *Marille*; a szilva *Pflaume*, de Ausztriában *Zwetschke*; ami Németországban *Johannisbeere* (ribizli), az Ausztriában *Ribisel*; ami Berlinben *Sauerkirsche* (meggy), az Bregenzben *Weichsel*; a kukorica a szomszédban *Kukuruz*, Németországban *Mais*; a paradicsomot az iskolából *Tomate*-ként ismerhetjük, de már Bécsben *Paradeiser*-t hallunk; a burgonya *Erdapfel* a szomszédban, míg távolabb *Kartoffel*; és ha zsömlét szeretnénk vásárolni, Linzben a *Semmel* szót, míg Hamburgban a *Brötchen* szót kell használnunk. Míg a német diákok az *Abitur* vizsgáit teszik le az érettségi alkalmával, addig az osztrákok számára ez a *Matura*.

A hallgatók a kiejtésben is számtalan különbséget fedeztek fel. Ez persze régióról-régióra változik, és előfordulhat, hogy a szomszédos településen másképpen ejtik ki ugyanazt a szót. Az osztrák-német egyik legszembeütőbb sajátossága, hogy a szó elején az *s*-t *sz*-nek ejtik. A magánhangzók esetében az *a* és az *í* kiejtésében tapasztalták a legnagyobb eltérést: *alles* (álesz) és az osztrák-németben (oisz), *bald* (bált) és (boit), illetve *viel* (fíl) és (fú), *Spiel* (spíl) és (spű).

Számos különbséget találtak a nyelvtanban is, és feltűnő volt az eltérés helyenként a határozott névelő tekintetében is: Ausztriában *das E-mail* és *das Cola*, Németországban *die E-mail*, *die Cola*. A beszélt nyelvben a főnévként használt számok Ausztriában többnyire hímneműek és nem nőneműek, mint a Hochdeutschban, írásban azonban általában az osztrák-német is nőnemű főnévként kezeli azokat.

Sok esetben az Umlaut-tal jelölt változás eltűnik az osztrák-németben, *du schläfst* helyett *du schlafst*, *du läufst* helyett *du laufst*, és éppen így *er schläft* helyett *er schlafst*, *er läuft* helyett *er lauft*. Így aztán a többes szám második személynél megjelenik a ragozásban egy németórakon nem tapasztalt jelenség: beépül egy *s* (*laufts*). Az igeidők használata a német nyelvben nem tartozik a könnyen megtanulható nyelvtani jelenségek közé. A hallgatók órákon kívüli tapasztalata több esetben ellentmondott a korábban megtanultaknak. Bizony rácsodálkoztak arra, hogy a Präteritum igeidőt nem hallották gyakran Ausztriában, és a segédige kiválasztása sem minden esetben a tanultak szerint történt. Az eltérő helyesírási szabályokat is hamar megtapasztalták. Rövid kirándulást téve Svájcban, jön el az igazi zűrzavar. A Schweizerdeutsch-ból a németül egyébként jól beszélők sem értenek sokat, nem beszélve a különböző dialektusokról.

Az országismeret és a nyelvtanítás egymást kölcsönösen kiegészítő kérdéskörök: az adott ország megismertetése és a nyelv tanítása nem járhat külön utakon. A szaknyelvi órákon túl az *Országismeret* órán megszerzett ismeretek adják azt a többletet, amely miatt még a nyelvet nagyon jól beszélő hallgatóknak is érdemes ezekre az órákra eljárniuk. A hallgatók ezen az órán olyan ismeretekkel és személyes tapasztalatokkal gazdagodnak, amelyeknek segítségével nyitottabbá és elfogadóbbá válhatnak más kultúrák irányába. A német anyanyelvű hallgatókkal kialakított kapcsolat, a német nyelvű ország(ok)ba történő utazás növeli az érzékenységüket és kimunkálja az igényüket a kulturális sokszínűség tiszteletben tartására.

Irodalomjegyzék

- Bárdos Jenő (2005). *Élő nyelvtanítás-történet*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Erdei Gyula (2002). A posztkommunikatív idegennyelv-oktatáshoz. In Kárpáti Eszter, & Szűcs Tibor (szerk.), *Nyelvpedagógia* (pp. 47-52). Pécs: Iskolakultúra.
- Erdmenger, Manfred (1996). *Landeskunde im Fremdsprachenunterricht*. Ismaning: Max Hueber Verlag.
- Conducted by TNS Opinion & Social at the request of Directorate-General Education and Culture, Directorate-General for Translation and Directorate-General for Interpretation (2012): *Europeans and their Languages. Report. Special Eurobarometer 386*. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf [2016.10.10.]
- Melléklet a 49545-2/2012. számú EMMI előterjesztéshez (2012. december). *A nemzeti idegennyelv-oktatás fejlesztésének stratégiája az általános iskolától. a diplomáig. Fehér könyv 2012-2018*. <http://nyelvtudasert.hu/cms/data/uploads/idegennyelv-oktatas-feher-konyv.pdf> [2016.10.10.]